

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი

Grigol Robakidze University

ხელნაწერის უფლებით

With the right of manuscript

თეა ედიშერაშვილი

Tea Edisherashvili

ელექტრონული ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება
კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში

Legal Nature of E-Contract in a Private Legal Relationship

საგანმანათლებლო პროგრამა: სამართალი

Educational programme: Law

დისერტაცია წარდგენილია სამართლის დოქტორის
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

Thesis is presented for obtaining of the PhD Degree in Law

რეზიუმე

Abstract

თბილისი

Tbilisi

2021

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

თეა ედიშერაშვილი

ელექტრონული ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება
კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებში

საგანმანათლებლო პროგრამა: სამართალი

დისერტაცია წარდგენილია სამართლის დოქტორის
აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

რეზიუმე

თბილისი

2021

გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტი

მეცნიერ-ხელმძღვანელი:
ნუნუ კვანტალიანი,
სამართლის დოქტორი,
პროფესორი

დისერტაციის დაცვის თარიღი გამოქვეყნდება
უნივერსიტეტის ვებ-გვერდზე www.gruni.edu.ge

დისერტაციის დაცვა შედგება გრიგოლ რობაქიძის
სახელობის უნივერსიტეტის სამართლის სკოლის
საატესტაციო – საექსპერტო კომიტეტის სხდომაზე

დისერტაციის გაცნობა შესაძლებელია გრიგოლ
რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის
ბიბლიოთეკაში, თბილისი, ირინა ენუქიძის №3
(დავით აღმაშენებლის ხეივანი მე-13 კმ)

სარჩევი

შესავალი	5
საკვლევი პრობლემატიკა და მისი კვლევის აქტუალობა	5
კვლევის მიზანი	11
კვლევის ამოცანები	11
ჰიპოთეზა	12
მეთოდოლოგია და კვლევის აღწერა:	12
კვლევის შედეგები	17
დასკვნა	20
რეკომენდაციები	27

შესავალი

საკვლევი პრობლემატიკა და მისი კვლევის აქტუალობა

XX საუკუნის ბოლო ათწლეულები და დაწყებული XXI საუკუნე დასახელებულია სამეცნიერო-ტექნიკური რევოლუციის ეპოქად, რადგანაც სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესი ეხება ადამიანის მოღვაწეობის თითქმის ყველა სფეროს. ელექტრონულ ურთიერთობას მნიშვნელოვანი გავლენა აქვს ეკონომიკასა და ჩვენს ყოველდღიურ ცხოვრებაზე. თუმცა, ელექტრონული ურთიერთობის განვითარება წარმოადგენს გამოწვევას ცალკეული სახელმწიფოებისა და საერთაშორისო გაერთიანების კანონმდებლობაში.

სამართლიანობის მიღწევის გარდა, სამართლის ამოცანაა, უზრუნველყოს სამართლებრივი უსაფრთხოება და ინტერესთა ოპტიმალური და მიზანშეწონილი დაკმაყოფილება.

არ არის გამონაკლისი არც სამოქალაქო სამართალი. საინფორმაციო ტექნოლოგიები სულ უფრო დიდ მნიშვნელობას იძენენ კომერციული თუ არაკომერციული მიზნების მისაღწევად. უკანასკნელ წლებში ფართოდ გავრცელდა ინფორმაციის გაცვლა ელექტრონული საშუალებებით. ეს პირველ რიგში უკავშირდება საკომუნიკაციო საშუალებების მუდმივ გაუმჯობესებას, რომლებმაც ურთიერთკავშირი სამოქალაქო სამართლის სუბიექტებს შორის უფრო ეფექტური გახადა.

ადამიანებისთვის კომფორტულია საქმიანობა და ურთიერთობები „ელექტრონულ“ გარემოში საზღვრების გარეშე სისწრაფის, სიახლის და ეფექტურობის გამო. გლობალური საინფორმაციო სისტემების, მათ შორის ინტერნეტის შექმნამ სრულიად შეცვალა ადამიანის არა მარტო ყოფითი გარემო,

არამედ, მისი სულიერი და ინტელექტუალური ცხოვრება. ადამიანებს ელექტრონულ-დისტანციურად გვიწევს არა მარტო ინფორმაციის მიღება, არამედ, არსებობისთვის საჭირო უამრავი გარიგების დადება. შესაბამისად, სამოქალაქო ბრუნვაში ელექტრონული ვაჭრობის წილის უდიდესმა ზრდამ სამართალი ახალი გამოწვევების წინაშე დააყენა. როგორც არასდროს, ისე აუცილებელი გახდა ვირტუალური ურთიერთობებისას განხორციელებული ქმედებების, კერძოდ, დადებული გარიგებების ნამდვილობის, სტაბილურობისა და უსაფრთხოებისთვის მყარი და გამართული სამართლებრივი მექანიზმების შექმნა.

სამოქალაქო სამართალში მათი გამოყენების ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი დადებითი მომენტია – დროის ეკონომია, ასევე, ის იძლევა საშუალებას ერთდროულად შეამციროს დანახარჯები და გაზარდოს პოტენციური კონტრაგენტების რაოდენობა. კომპიუტერული ქსელები იძლევიან ამ ქსელების მუდმივად მზარდ მომხმარებელთა რიცხვს შორის კომუნიკაციის სისწრაფისა და სიზუსტის გაზრდისა და ინფორმაციის გადაცემისა და გარიგებების დადების განსაკუთრებული ბაზრის ფორმირების საშუალებას. ელექტრონული ბაზრის ეფექტურობა ტრადიციულებთან შედარებით აღიარებულია უამრავი ეკონომისტის მიერ. ამასთან დაკავშირებით გაჩნდა ახალი შესაძლებლობები სამოქალაქო უფლებების რეალიზაციისათვის. ერთ-ერთი ასეთი შესაძლებლობაა კომუნიკაციის ელექტრონული საშუალებების გამოყენებით ხელშეკრულების დადება.

სამართალში საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების განვითარება და გამოყენება კანონმდებლის წინაშე აყენებს ამ სფეროში საზოგადოებრივი ურთიერთობების ეფექტური სამართლებრივი უზრუნველყოფის პრობლემას. ელექტრონული დოკუმენტბრუნვის სწრაფმა გავრცელებამ და განვითარებამ განაპირობა სამეცნიერო ინტერესი მისი სამართლებრივი რეგულირებისადმი და მისი განვითარების ანალიზის საჭიროება.

ბოლო ათწლეულებში ხელშეკრულების ელექტრონული საშუალების გამოყენებით დადება მთელი მსოფლიოს მასშტაბით საკმაოდ პოპულარული და მოთხოვნადი გახდა. 2020 წლის პანდემიამ გააჩინა ინტერნეტვაჭრობის ინფრასტრუქტურის განვითარების განსაკუთრებული საჭიროება.

Covid 19-ის გავრცელების პრევენციის მიზნით, საქართველოს მთავრობამ ონლაინვაჭრობა მთელი ქვეყნის მასშტაბით აკრძალა. აკრძალვები არ შეხებია მხოლოდ საფოსტო გზაწვრილებსა და საკვების მიწოდებას. ონლაინვაჭრობით დაკავებული ადგილობრივი კომპანიების წარმომადგენლები ფიქრობენ, რომ მთავრობამ არასწორი გადაწყვეტილება მიიღო და ადგილობრივ ბიზნესს სერიოზული ზიანი მიაღება. მას შემდეგ რაც ინფექციის გავრცელება გლობალური სახის პრობლემა გახდა, შეზღუდვები შეეხო უამრავ ბიზნესს, მათ შორის, ონლაინვაჭრობასაც. საქართველოსთვის ეს საკითხი განსაკუთრებით მტკივნეული აღმოჩნდა, რადგან აქ, სხვა ქვეყნებისგან განსხვავებით, დღემდე მხოლოდ გარკვეული ტიპის პროდუქციის შემენაა შესაძლებელი. ამან, თავისთავად, უარყოფითად იმოქმედა ბიზნესის განვითარებაზე, თუმცა საქართველოში ონლაინგაყიდვების პლატფორმა ხარვეზებით მუშაობდა ინფექციის გავრცელებამდეც და არ სარგებლობს ისეთი პოპულარობით, როგორც არის მაგ, ამერიკაში amazon.com, ჩინეთში Taobao და ა.შ.

ელექტრონული კომერციით მსხვილი კომპანიების დაინტერესება ცალსახად მეტყველებს იმაზე, რომ ეს დარგი განვითარებადი და მზარდია. მსოფლიოში საცალო ვაჭრობის დაახლოებით, 20 %-ს შეადგენს ელექტრონული კომერცია, საქართველოში ეს მაჩვენებელი 2%-ს არ აღემატება. ჩინეთის მსგავსად, სადაც 2003 წელს, ვირუსის გავრცელების გამო მომხმარებლის იზოლაციამ ხელი შეუწყო ბაზარზე ელექტრონული კომერციის როლის ზრდას, საქართველოს აქვს უნიკალური შესაძლებლობა, გამოიყენოს გამოწვევა, როგორც ქვეყანაში ელექტრონული კომერციის განვითარების

შესაძლებლობა. ელექტრონული კომერციის განვითარება გამოიწვევს ისეთ აუცილებელ პროცესებს როგორცაა სამუშაო ადგილების შექმნა, მეწარმეებისთვის გასაღების ბაზრების მოძიება გამარტივდება, ეს კი საშუალებას მისცემს ადგილობრივი წარმოების განვითარებას. ამჟამად, საქართველოში 300-ზე მეტი დიდი და მცირე ონლაინმაღაზია ფუნქციონირებს. ათასებს აჭარბებს იმ თვითდასაქმებულთა რაოდენობა, რომლებიც სხვადასხვა ონლაინპლატფორმის მეშვეობით დამოუკიდებლად ვაჭრობენ გამოწერილი ან საკუთარი ხელით დამზადებული პროდუქციით.

თანამედროვე ეტაპზე სამართლის ძირითად ამოცანას „ჩამოყალიბებული ურთიერთობების ხასიათისა და ბუნების ადეკვატური სამართლებრივი ნორმებისა და ინსტიტუტების შემუშავება წარმოადგენს, რომელთა შორის... საკვანძო როლი კონკრეტულად ხელშეკრულებას ენიჭება“.

ხელშეკრულება წარმოადგენს ფიზიკური და იურიდიული პირების მიერ მათი უფლებების რეალიზების ერთ-ერთ საშუალებას. ეს ყველაზე ეფექტური მექანიზმია, რომელიც სამართლის სუბიექტებს საშუალებას აძლევს მაქსიმალურად დაიკმაყოფილონ საკუთარი ინტერესები. ი.ვ. ბეკლენიშვილს აზრით, „იურიდიულ მეცნიერებას, რომელსაც გააჩნია „მარადიული“ თემები, არა აქვს „მარადიული“ ჭეშმარიტებების ფორმირების პრეტენზია... აქ ცნებები და თეორიები ყოველთვის იგება სოციალური ფასეულობების, მიზნებისა და ამოცანების ისტორიულად ჩამოყალიბებულ კონტექსტებში“.

ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში ნაშრომი ელექტრონული ხელშეკრულების სამართლებრივი პრობლემების კომპლექსური შესწავლის, ახსნა-განმარტების, ანალიზისა და რეკომენდაციების შეთავაზების ერთ-ერთი პირველი მცდელობაა.

ახალმა საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებმა შექმნეს დამატებითი შესაძლებლობები ელექტრონული

ფორმით ხელშეკრულებების დადებისა და შესრულებისათვის. ამჟამად იურიდიულ ლიტერატურასა და მოქმედ ნორმატიულ-სამართლებრივ აქტებში არ არის ელექტრონული ფორმით დადებული ხელშეკრულების განმარტება. ასევე, არასაკმარისადაა დამუშავებული ამგვარი ხელშეკრულებების სამართლებრივი რეჟიმის თავისებურებები. ამიტომ მიზანშეწონილია ელექტრონული კომუნიკაციის საშუალებების გამოყენებით დადებული ხელშეკრულების ნიშნებისა და სამართლებრივი ბუნების განსაზღვრა.

ელექტრონულ ხელშეკრულებას სახელშეკრულებო ურთიერთობის მხარეთათვის-როგორც მომხმარებლისთვის, ისე მეწარმისთვის ბევრი დადებითი აქვს. ერთ-ერთი ასეთი გარემოება როგორც აღინიშნა დროის ეკონომიაა, მაშინ, როდესაც ხელშეკრულების მხარეები და საგანი სხვადასხვა ქვეყანაში ან დასახლებულ პუნქტში იმყოფება. ბუნებრივია, ამ ვითარებაში მათ შორის მოლაპარაკების წარმოება და ხელშეკრულების საგნის შეფასება დიდ დროსა და ფინანსურ ხარჯებს მოითხოვს. ელექტრონული საშუალების გამოყენებით ხელშეკრულების დადებისას კი არათუ მხარეთა შეხვედრა არ არის საჭირო, არამედ მომხმარებელს ეძლევა შესაძლებლობა, სახლიდან გაუსვლელად სხვა საქონელს შეადაროს სასურველი მომსახურების ან პროდუქტის ხარისხი და ფასი. ეს კი პროცესს საკმაოდ მოსახერხებელსა და ეფექტურს ხდის. აღსანიშნავია ისიც, რომ ონლაინ-მაღაზიები დღე-ღამის ნებისმიერ დროს ხელმისაწვდომია, შესაბამისად, მეწარმე სარგებელს იღებს მაშინაც კი, როდესაც სძინავს.

დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან დღემდე საქართველოს კანონმდებლობა მნიშვნელოვნად შეიცვალა, იგი მუდმივ სრულყოფას და განახლებას განიცდის, რის გამოც ხარვეზებისგან თავისუფალი არაა. საქართველოს ევროპაში ინტეგრაციის პროცესის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ელემენტია ქართული კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია ევროკავშირის კანონმდებლობასთან. საკვლევი თემის აქტუალობა ჰარმონიზაციის პროცესის გაანალიზებასა და

სამართლებრივი დასკვნების გაკეთებითაც გამოიხატება. ვინაიდან საქართველო ჩართულია ევროპაში მიმდინარე ლიბერალიზაციის პროცესებში, მან ყველა არსებული რესურსი უნდა გამოიყენოს, რომ გახდეს ძლიერი ევროპის განუყოფელი ნაწილი. ჩვენი კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია ევროკავშირის კანონმდებლობასთან უზრუნველყოფს შიდასახელმწიფოებრივ სამართალში იმ ძირითადი სამართლის ნორმების დანერგვას, რომლებიც უკვე წლების განმავლობაში ევროპაში წარმატებულად ფუნქციონირებს.

2014 წლის ივნისში საქართველომ ხელი მოაწერა ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულებას, რომლითაც სახელმწიფომ აიღო ვალდებულება, თავისი კანონმდებლობა ევროკავშირის კანონმდებლობასა და საერთაშორისო სამართლებრივ ინსტრუმენტებს დაუახლოოს.

ასოცირების ხელშეკრულება საქართველოსა და ევროპული კავშირის ურთიერთობის უახლესი ამბიციური ფორმაა. იგი ქართული სამართალშემოქმედების განვითარების სრულიად ახალი ეტაპის დაწყებას მოწმობს, რაც მისი სამართლებრივად სავალდებულო ბუნებითაა განპირობებული.

შეთანხმება მიზნად ისახავს საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის სივრცის შექმნას. შეთანხმების მე-6 თავის 1-ლი ქვეპუნქტი ეხება ელექტრონულ კომერციას. შეთანხმების 127-ე მუხლის თანახმად, მხარეები აღიარებენ რა, რომ ელექტრონული კომერცია მრავალ სექტორში ზრდის ვაჭრობის შესაძლებლობებს, თანხმდებიან, ხელი შეუწყონ მათ შორის ელექტრონული კომერციის განვითარებას. 128-ე მუხლის მიხედვით, საქართველომ ვალდებულება აიღო, **აწარმოოს დიალოგი ელექტრონული კომერციიდან წარმოშობილ რეგულირების სხვადასხვა საკითხზე, მათ შორის მომხმარებელთა დაცვის შესახებ, ელექტრონული კომერციის ფარგლებში.**

ვინაიდან არსებული პრაქტიკის მიხედვით ელექტრონული ვაჭრობის, ელექტრონული კომერციის არსებობა და განვითარება ელექტრონული ხელშეკრულებების გარეშე წარმოუდგენელია, ამ ტიპის ხელშეკრულებათა მხარედ კი ძირითადად მომხმარებელი გვევლინება, მიგვაჩნია, რომ მომხმარებელთა უფლებების დაცვის საყოველთაოდ ცნობილი და აღიარებული სტანდარტები ელექტრონულ ხელშეკრულებებში უნდა აისახოს. მითითებული კი სხვა ფაქტორებთან ერთად აძლიერებს კვლევის აქტუალობას.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, ელექტრონული ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნების კვლევა, მნიშვნელოვანი და აქტუალურია სამოქალაქო ბრუნვის მონაწილეთათვის.

კვლევის მიზანი

კვლევის ძირითადი მიზანია ელექტრონული ხელშეკრულებების სამართლებრივი რეგულირების შესწავლა, არსებული ხარვეზების გამოვლენა და, შესაბამისი კვლევის საფუძველზე, მეცნიერულად დასაბუთებული რეკომენდაციების შემუშავება. მიღებული შედეგების გათვალისწინებით საკანონმდებლო ნორმების შესახებ წინადადებების შეთავაზება და პრაქტიკაში წამოჭრილი პრობლემების გადაჭრის გზების ჩვენება.

კვლევის ამოცანები

- ხელშეკრულებისა და ელექტრონული ხელშეკრულების შედარებითი დახასიათება.
- ელექტრონული ხელშეკრულების სახეების შედარებითი ანალიზი.
- ხელშეკრულების ელექტრონული და ტექსტური ფორმის განხილვა საქართველოს კანონმდებლობასა

- და სასამართლო პრაქტიკაში.
- ელექტრონული ხელმოწერის შედარებითი ანალიზი საქართველოსა და სხვა ქვეყნების კანონმდებლობასა და საერთაშორისო აქტებში.
- ელექტრონული ფორმით დადებული ხელშეკრულების მხარეთა უფლება-მოვალეობების ანალიზი.

ჰიპოთეზა

საქართველოში და საერთაშორისო სამოქალაქო ბრუნვაში ელექტრონული ხელშეკრულების გამოყენების ეფექტიანობა გაიზრდება, თუ გამოვლინდება ელექტრონული ხელშეკრულების, როგორც მხარეთა შორის სტაბილური, მყარი და უსაფრთხო სამართლებრივი ურთიერთობის გარანტის ხელისშემშლელი გარემოებები. მეცნიერულად აიხსნება ელექტრონული გარიგების სამართლებრივი ბუნება, შედეგად შემუშავდება და მიიღება კანონი მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ. ასევე, ელექტრონული ვაჭრობა მოწესრიგდება ცალკე კანონით.

მეთოდოლოგია და კვლევის აღწერა:

დისერტაციაში, შესწავლის ობიექტისა და საგნის სპეციფიკიდან გამომდინარე, გამოყენებულია კვლევის სხვადასხვა მეთოდი. ესენია:

შედარებითი სამართლის მეთოდი

საკვლევი თემა შესწავლილია ქართული და უცხოური სამეცნიერო იურიდიული ლიტერატურის ანალიზის საფუძველზე. საერთაშორისო და უცხოური სამართლის ნორმები და სასამართლო პრაქტიკა შედარებულია ქართულ

სამართალსა და სასამართლო პრაქტიკასთან. აღნიშნული მეთოდის დახმარებით გამოვლენილია სხვა ქვეყნებისა და ქართული სამართლის ნორმებსა და სასამართლო პრაქტიკას შორის არსებული სხვაობა, გამოტანილია შესაბამისი დასკვნები.

ისტორიული მეთოდი

კვლევაში განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ელექტრონული ხელშეკრულებების წარმოშობისა და იმ ტექნოლოგიების განვითარების ისტორიას, რომლის მეშვეობითაც ხორციელდება ელექტრონული კომერცია. ამავდროს ჩატარდა ელექტრონული კომერციის სფეროში საერთო სამართლის ქვეყნების, ევროპის გაერთიანებისა და ევროპის კავშირის, რუსეთის, საქართველოს სამართლებრივი ნორმების განვითარების ისტორიული ანალიზი, მათი თავისებურებების გამოკვეთით. ამასთან, ისტორიულად გაანალიზდა სამართლის ის ნორმები, რომლებითაც რეგულირდება საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ურთიერთობანი. ისტორიული მეთოდით კვლევის შედეგად გამოვლენილია განვითარების ტენდენციები და ეტაპები, რაც ამ კუთხით განვლო საერთო, ევროპულმა, რუსულმა და ქართულმა სამართალმა. კერძოდ, გაანალიზებულია საქართველოსა და ევროგაერთიანებას/ევროკავშირს შორის არსებული საერთაშორისო შეთანხმებანი. მაგალითად, ევროგაერთიანებას/ევროკავშირსა და საქართველოს შორის თანამშრომლობის ევოლუციის დასადგენად განხილული და გაანალიზებულია 1996 წლის შეთანხმება ევროგაერთიანებასა და საქართველოს შორის „პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ“, ასევე 2014 წლის შეთანხმება „ერთის მხრივ, ევროპის კავშირს და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებსა და მეორეს მხრივ, საქართველოს შორის“. ამ ხელშეკრულებების ანალიზმა აჩვენა თუ რა განვითარების გზები განვლო ევროპის გაერთიანებამ/ევროკავშირმა და საქართველომ, როგორია ელექტრონული ვაჭრობის სფეროში თანამშრომლობის

ისტორია და რა რეკომენდაციების გათვალისწინება უწევს საქართველოს ევროპის ერთიან სივრცეში ინტეგრაციისათვის.

ფორმალურ-იურიდიული მეთოდი

ფორმალურ-იურიდიული მეთოდის გამოყენებით განისაზღვრა კვლევის საგანთან დაკავშირებული იურიდიული ცნებები (მაგალითად, განისაზღვრა ისეთი ტერმინები, როგორებიცაა: დისტანციური ხელშეკრულება, ელექტრონული ხელშეკრულება, ელექტრონული ხელმოწერა, ავტორიზებული პირი, ელექტრონული წარმომადგენელი და ა.შ.), გამოვლინდა მათი ნიშნები და განხორციელდა კლასიფიკაცია, დაზუსტდა მოქმედი კანონმდებლობის ნორმები და მოხდა მათი ინტერპრეტაცია. ფორმალურ-იურიდიული მეთოდის გამოყენებით განხორციელდა გამოსაკვლევი საკითხის ტექნიკურ-სამართლებრივი და ნორმატიული მხარის დეტალური შესწავლა და აღნიშნულის საფუძველზე ჩამოყალიბდა საკანონმდებლო რეკომენდაციები. კერძოდ, დისერტაციაში დასაბუთებულია ვაჭრობის შესახებ კანონის შექმნისა და მიღების რეკომენდაცია, რომელიც მოაწესრიგებს ელექტრონულ ვაჭრობასთან დაკავშირებულ საკითხებს, მათ შორის ელექტრონული გარიგებების სამართლებრივ რეგლამენტაციას, მომხმარებელთა დაცვის იურიდიულ გარანტიებს, ასევე მომხმარებელთა დაცვის შესახებ კანონის მიღების სავალდებულობა. აღნიშნულ ვალდებულებებს შეიცავს საქართველოსა და ევროკავშირის შორის 2014 წელს გაფორმებული ასოცირების ხელშეკრულება, რომლის მე-6 თავის 1-ლი ქვეპუნქტი ეხება ელექტრონულ კომერციას. შეთანხმების 127-ე მუხლის თანახმად, მხარეები აღიარებენ რა, რომ ელექტრონული კომერცია მრავალ სექტორში ზრდის ვაჭრობის შესაძლებლობებს, თანხმდებიან, ხელი შეუწყონ მათ შორის ელექტრონული კომერციის განვითარებას. **128-ე მუხლის მიხედვით, საქართველომ ვალდებულება აიღო, აწარმოოს დიალოგი ელექტრონული კომერციიდან წარმოშობილ რეგულირების სხვადასხვა საკითხზე, მათ შორის**

მომხმარებელთა დაცვის შესახებ, ელექტრონული კომერციის ფარგლებში. ამ და შეთანხმებით გათვალისწინებული სხვა უამრავი ვალდებულების შესასრულებლად საქართველოს ხელშეკრულების ძალაში შესვლიდან 5-წლიანი ვადა განესაზღვრა.

კვლევის ფორმალურ-იურიდიული მეთოდის გამოყენებით ჩამოყალიბებული ცნებები აღმოფხვრის და სრულყოფს საკანონმდებლო ხარვეზებს. ასევე, უზრუნველყოფს საერთაშორისო სტანდარტებთან დაახლოებასა და კანონმდებლობის ჰარმონიზაციას.

ანალიზის მეთოდი

დისერტაციაში ანალიზის მეთოდის გამოყენებით განხორციელდა დროთა განმავლობაში საკვლევ საკითხთან დაკავშირებით სამართლის დოქტრინაში, კანონმდებლობასა და სასამართლო პრაქტიკაში ჩამოყალიბებული შეხედულებების შედარება, სხვადასხვა სამართლის სისტემაში მიღებული დებულებების შეპირისპირება, მეცნიერების, კანონმდებლობისა და სასამართლო პრაქტიკის მიღწევათა შედარებითი ანალიზის საფუძველზე ახალი დასკვნების შეთავაზება.

დისერტაციაში შესაბამისი ადგილი უჭირავს საკვლევ თემასთან დაკავშირებით არცთუ მრავალრიცხოვანი ქართული და უცხოური სასამართლო პრაქტიკის მასალების ანალიზს, მათ ჩართვას ნაშრომში და მიღებული შედეგის გამოყენებას დისერტაციის ამოცანების გადაწყვეტის მიზნით.

ანკეტური გამოკითხვის მეთოდი

ნაშრომზე მუშაობისას გამოყენებულ იქნა მსგავსი ტიპის კვლევებისათვის ნაკლებად დამახასიათებელი

სოციოლოგიური კვლევის მეთოდი, კონკრეტულად კი ანკეტური გამოკითხვის მეთოდი.

მოცემული კვლევის მიზანი იყო საქართველოში ელექტრონული დოკუმენტის ან/და ელექტრონული ხელშეკრულების ცნობადობის და გამოყენების დონის შესწავლა, საბოლოოდ კი მიღებული ინფორმაციის განზოგადება და ნაშრომის შესაბამის ნაწილებში ასახვა.

კვლევა ჩატარდა საქართველოს მასშტაბით, მონაწილეობა მიიღო 338-მა აპლიკანტმა, რომელთა უმრავლესობის ასაკი 31-45 შეადგენს. გამოკითხულთაგან 29,3% მდებარეობს, ხოლო 70,7% მამრობითი სქესისაა. კვლევა ჩატარდა 2020 წლის მარტი-მაისის თვეებში. გამოკითხულთა ნახევარზე მეტი პროფესიით იურისტი, ეკონომისტი ან ფინანსისტი.

კვლევის საგანს წარმოადგენდა ელექტრონული დოკუმენტების გავრცელების დონე და ხარისხი. კვლევის ობიექტი იყო საქართველოში საჯარო და კერძო სექტორი, რომელსაც სამუშაო შეხება აქვს ელექტრონულ დოკუმენტბრუნვასთან, ელექტრონულ ხელმოწერებთან, ელექტრონულ ხელშეკრულებებთან.

კვლევის პროცესში გამოყენებული იყო საქართველოს საკანონმდებლო ბაზა ელექტრონული დოკუმენტაციის გამოყენების სფეროში. კვლევა ჩატარდა სტატისტიკური გამოკითხვის მეთოდით. მიზნობრივი აუდიტორია შედგებოდა საჯარო და კერძო სფეროში მომუშავე მოსახლეობის, ასევე დაუსაქმებელი პირებისგან.

კვლევის მიზნის მისაღწევად შემუშავებულ იქნა გამოკვლევის კითხვარი, რომელიც შედგებოდა 17

ტესტური და ღია ტიპის შეკითხვისგან და ეხებოდა მიზნობრივი აუდიტორიის მიერ დროის კონკრეტულ მონაკვეთში ელექტრონული დოკუმენტაციის და/ან ხელმოწერის ცნობადობასა და გამოყენებას.

კითხვარი იყო ელექტრონული სახის; შემუშავებულ იქნა Google Drive-ის სერვისის დახმარებით. კითხვარის მიწოდება რესპონდენტებისათვის განხორციელდა სხვადასხვა ელექტრონული საშუალებით (ელ.ფოსტა, სოციალური ქსელები).

კვლევის შედეგების დამუშავება და გრაფიკული ანალიზი განხორციელდა პროგრამა MS Excel-ის დახმარებით. შედეგები წარმოდგენილია წრიული და სვეტოვანი დიაგრამების სახით.

კვლევის შედეგები

თეორიული და ემპირიული კვლევის საფუძველზე გამოვლინდა არსებული პრობლემები და ჩამოყალიბდა თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე არაერთი დებულება, კერძოდ:

1. ელექტრონული ფორმით გაფორმებული ხელშეკრულების თეორიული ასპექტებისა და ნორმატიული რეგულირების კომპლექსური ანალიზი საქართველოში არ ჩატარებულა.
2. ქართული კანონმდებლობით რეგლამენტირებული არ არის უშუალოდ ელექტრონული ფორმით დადებული როგორც სამომხმარებლო, ასევე, არასამომხმარებლო ხელშეკრულებების რეგულირების მექანიზმები.
3. სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებები და პრინციპები, ასევე ელექტრონული დოკუმენტისა და ელექტრონული სანდო მომსახურების შესახებ

საქართველოს კანონი, პროდუქტის უსაფრთხოებისა და თავისუფალი მიმოქცევის კოდექსი, ხელშეკრულების დადებისა და წინასახელშეკრულებო ეტაპზე, ცალკეული, ელექტრონული ურთიერთობის სპეციფიკური საკითხების რეგულირებას ვერ უზრუნველყოფს.

4. ელექტრონულ ხელშეკრულებებიდან გამომდინარე, მათ შორის ელექტრონულ ხელშეკრულებებში მომხმარებელთა უფლებების დაცვის თაობაზე საქმეთა განხილვის სასამართლო პრაქტიკა საქართველოში უმნიშვნელოა (პრაქტიკულად არ არსებობს).
5. ელექტრონული ფორმით დასადები ხელშეკრულების თავისებურებაა მხარეთა შორის უშუალო კონტაქტის არ არსებობა. მხარეთა კომუნიკაცია ხორციელდება მონაცემთა ელექტრონული გაცვლის მეშვეობით.
6. ელექტრონული ფორმით ხელშეკრულების დადებისათვის საჭიროა ელექტრონული შუამავლების მონაწილეობა, რომლებიც პასუხს აგებენ პროგრამულ უზრუნველყოფაზე და უზრუნველყოფენ ინფორმაციის შენახვასა და გადაცემას.
7. ელექტრონული კომუნიკაციის საშუალებების გამოყენებით ხელშეკრულების დადებისას წარმოებს ელექტრონული ფორმით დაფიქსირებული მონაცემების (ელექტრონული ინფორმაციის) გაცვლა. ამიტომ ხელშეკრულების მხარეებმა უნდა გაითვალისწინონ პირობები, რომლებიც ასახავენ ელექტრონული ინფორმაციის თავისებურებებს (ინფორმაციის დაცვის თავისებურებები გადაცემისა და შენახვისას, ელექტრონული დოკუმენტის შემქმნელი პირის დადგენის საშუალება, ელექტრონული დოკუმენტის ქაღალდის ასლის შენახვის შესაძლებლობა).
8. ხელშეკრულების ხელმოწერაზე უფლებამოსილი პირის იდენტიფიცირება შესაძლებელია მხოლოდ სპეციალური პროგრამული ან ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით,

რომლებიც საშუალებას იძლევიან შეიქმნას პირადი ხელმოწერის ანალოგი.

9. ელექტრონული ფორმით დადებული ხელშეკრულება ინახება სხვადასხვა მატარებელზე, რაც გამორიცხავს მის მიმართ ტრადიციული ცნებების დოკუმენტის „ორიგინალი“ და „ასლი“ გამოყენებას.
10. ქართულ კანონმდებლობაში სრული სამართლებრივი ვაკუუმი ა ელექტრონული ფორმით დადებული როგორც სამომხმარებლო, აგრეთვე არასამომხმარებლო გარიგებების რეგულირების თვალსაზრისით. სამართლებრივ ვაკუუმს ქმნის ელექტრონული სპეციფიკის შესაბამისად, ხელშეკრულების დადებისა და შესრულების ცალკეული ეტაპების სამართლებრივი რეგლამენტაციის არარსებობა.
11. მომხმარებელთა უფლებების დაცვის თვალსაზრისით, დისტანციურად დადებული ხელშეკრულებების, მათ შორის ელექტრონული ხელშეკრულებების რეგულირების კონკრეტული სამართლებრივი საფუძველი ქართულ კანონმდებლობაში ჯერ გათვალისწინებული არ არის. უფლებების დაცვა ხორციელდება ზოგად ნორმებზე მითითებით. სადავო საკითხები წყდება ოფერტისა და აქცეპტის, სახელშეკრულებო ბოჭვის, პირველადი და მეორეული მოთხოვნების სისტემის გამოყენებით.
12. მომხმარებლის უფლებების დაცვის შესახებ კანონი, რომელიც საკვლევ საკითხთან დაკავშირებით ბევრ პრობლემას მოაწესრიგებდა ჯერჯერობით მიღებული არ არი

დასკვნა

1. ელექტრონული ვაჭრობის განვითარებისათვის უმნიშვნელოვანესია ელექტრონული ხელშეკრულებების სამართლებრივი ბუნების განსაზღვრა. ელექტრონული ხელშეკრულების სამართლებრივი რეგლამენტაციის საკითხი უკავშირდება, როგორც უშუალოდ ელექტრონული ვაჭრობის სამართლებრივ რეგულაციას, ისე, ელექტრონულ სამომხმარებლო ხელშეკრულებებში მომხმარებელთა უფლებების დაცვის სფეროს რეგლამენტაციასა და ელექტრონული საკომუნიკაციო მომსახურების სამართლებრივ უზრუნველყოფას.
2. სახელშეკრულებო სამართლის უნივერსალური წესები არ არის მიღებული ევროკავშირში. მიმდინარეობს საკანონმდებლო სამუშაოები, რომელიც მიზნად ისახავს ევროკავშირის წევრი სახელმწიფოების ეროვნული საკანონმდებლო სისტემების ჰარმონიაში მოყვანას.
3. ერთიანი ციფრული ბაზრის შექმნა, ერთ-ერთი მთავარი პრიორიტეტია ევროპაში. ერთიანი ციფრული ბაზრის შესახებ მიღებული სტრატეგია გადაჭრის ყველა ძირითად დაბრკოლებას ევროკავშირში ტრანსსასაზღვრო ელექტრონული ურთიერთობის განსავითარებლად. სახელშეკრულებო სამართლის არსებული რეგულაციები არსებული გამოწვევების მოსაწესრიგებლად არასაკმარისია, ამიტომ საკანონმდებლო ცვლილებები აუცილებელია.
4. ელექტრონული კონტრაქტების სრულყოფილად მომწესრიგებელი საერთაშორისო იურიდიული დოკუმენტები არასაკმარისია.

5. ელექტრონული კონტრაქტების შესახებ უნივერსალურმა კანონმა უნდა მოაწესრიგოს ყველა მნიშვნელოვანი საკითხი, რომელიც ჩვეულებრივ წარმოადგენს სახელშეკრულებო სამართლის საგანს. ამასთანავე, უნივერსალურმა კანონმა უნდა დაარეგულიროს შემდეგი საკითხები: კონტრაქტის დასრულება, კონტრაქტის ჩამოყალიბება, ვალდებულების შესრულება, ვალდებულების შეუსრულებლობა ან არასათანადო შესრულება, კონფიდენციალობა, მოშლა-შეწყვეტა, კონტრაქტიდან წარმოშობილი მოთხოვნების შეზღუდვა. ელექტრონული კონტრაქტების შესახებ ძირითადი ზოგადი საკითხების გარდა, კანონი უნდა მოიცავდეს კონკრეტულ დებულებებს, რომელიც ეხება კონტრაქტების ძირითად სახეობებს ელექტრონულ ურთიერთობებში, რომლებშიც ყველაზე მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მომსახურების მიწოდება და ციფრული ინფორმაციის გადაცემა.

უნივერსალურმა აქტმა უნდა უზრუნველყოს მომხმარებელთა ყოვლისმომცველი დაცვა, მეწარმეთა მიერ გაწეული გარიგების ხარჯების შემცირება, ასევე ელექტრონული კონტრაქტებიდან წარმოშობილი დავების მოგვარების პროცედურების დაჩქარება და გამარტივება, რომელიც დაკავშირებულია სულ მცირე ორი სახელმწიფოს კანონმდებლობასთან. ამასთან, საჭიროა ახალი ტექნოლოგიის უწყვეტი განვითარების იურიდიული რეგულირება უფლებებისა და პასუხისმგებლობების სამართლიანად განაწილების, ასევე, მხარეთა შორის გაფორმებულ კონტრაქტებთან დაკავშირებული რისკების გათვალისწინების მიზნით.

6. საქართველოს ერთიან ევროპულ ეკონომიკურ სივრცესთან დაახლოების თანმდევი პროცესი სამართლებრივი სისტემების ჰარმონიზაციაცაა, რომელიც აქტიურად ხორციელდება.

7. 2014 წლის ივნისის თვეში, ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების 128-ე მუხლის მიხედვით, საქართველომ ვალდებულება აიღო, აწარმოოს დიალოგი ელექტრონული კომერციიდან წარმოშობილ რეგულირების სხვადასხვა საკითხზე, მათ შორის მომხმარებელთა დაცვის შესახებ, ელექტრონული კომერციის ფარგლებში.
8. საქართველოში მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მხრივ არსებულ პრობლემებს, გარდა შესაბამისი კანონმდებლობის არ არსებობისა, განაპირობებს გარკვეული ბიზნეს სექტორის დაბალი სოციალური პასუხისმგებლობა და მომხმარებელთა პატივისცემაზე დამყარებული ქცევის კულტურის სიმცირე. ასევე, თავის მხრივ, ადგილობრივი მომხმარებლის პასუხისმგებლობისა და სამომხმარებლო კულტურის დეფიციტის თავისებურებანი.
9. ელექტრონული ხელშეკრულებებიდან გამომდინარე, მათ შორის ელექტრონულ ხელშეკრულებებში მომხმარებელთა უფლებების დაცვის თაობაზე საქმეთა განხილვის სასამართლო პრაქტიკა საქართველოში უმნიშვნელოა.
10. ელექტრონული ფორმით დასადები ხელშეკრულების თავისებურებაა მხარეთა შორის უშუალო კონტაქტის არ არსებობა, მხარეთა კომუნიკაცია მონაცემთა ელექტრონული გაცვლის მეშვეობით.
11. ელექტრონული ფორმით ხელშეკრულების დადებისათვის საჭიროა ელექტრონული შუამავლების მონაწილეობა, რომლებიც პასუხს აგებენ პროგრამულ უზრუნველყოფაზე და უზრუნველყოფენ ინფორმაციის შენახვასა და გადაცემას.
12. ელექტრონული კომუნიკაციის საშუალებების გამოყენებით ხელშეკრულების დადებისას წარმოებს ელექტრონული ფორმით დაფიქსირებული მონაცემების

(ელექტრონული ინფორმაციის) გაცვლა. ამიტომ ხელშეკრულების მხარეებმა უნდა გაითვალისწინონ პირობები, რომლებიც ასახავენ ელექტრონული ინფორმაციის თავისებურებებს (ინფორმაციის დაცვის თავისებურებები გადაცემასა და შენახვისას, ელექტრონული დოკუმენტის შემქმნელი პირის დადგენის საშუალება, ელექტრონული დოკუმენტის ქალაქის ასლის შენახვის შესაძლებლობა).

13. ელექტრონული ფორმით დადებული ხელშეკრულება ინახება სხვადასხვა მატარებელზე, რაც გამორიცხავს მის მიმართ ტრადიციული ცნებების დოკუმენტის „ორიგინალი“ და „ასლი“ გამოყენებას.
14. ელექტრონული ფორმით ხელშეკრულების დადება წინ უძღვის ხელშეკრულების დადება ავტორიზებული პირის მიერ, რომელიც უზრუნველყოფს ინფორმაციის ელექტრონულ გაცვლას. შეთანხმება ავტორიზებულ პირთან არ ეხება ძირითად ვალდებულებას და არ შეიძლება გავლენას ახდენდეს ძირითადი ვალდებულების მიხედვით მხარეთა უფლება-მოვალეობების შინაარსზე.
15. ელექტრონული საშუალების გამოყენებით, ხელშეკრულების დადების მომენტად ითვლება არა მხარის მიერ აქცეპტის გაკეთების, არამედ კრედიტორის მიერ მისი მიღების მომენტი.
16. საერთაშორისო დონეზე ელექტრონული ხელმოწერის ერთიანი უნიფიცირებული ცნება და სისტემა არ არსებობს, მაგრამ სხვადასხვა ქვეყნის ეროვნულ კანონმდებლობაში ძირითადად მიღებულია ელექტრონული ხელმოწერის დაყოფა მარტივ, განვითარებულ და კვალიფიციურ ხელმოწერად. ავტორები ერთხმად თანხმდებიან, რომ ელექტრონული ხელმოწერის ძირითადი ფუნქცია ელექტრონულ დოკუმენტზე (ელექტრონულ ხელშეკრულებაზე) ხელმოწერი პირის იდენტიფიკაცია,

დოკუმენტის კონფიდენციალობისა და გაყალბებისგან დაცვაა.

17. „ელექტრონული დოკუმენტისა და ელექტრონული სანდო მომსახურების შესახებ“ კანონით მხოლოდ კვალიფიციურ ელექტრონულ ხელმოწერას ენიჭება მატერიალური ხელმოწერის იურიდიული ძალა. პირს შესაძლებლობა ეძლევა ელექტრონული დოკუმენტი გამოიყენოს ყველა იმ შემთხვევაში, როდესაც მოითხოვება დოკუმენტის წერილობითი ფორმა (თუ კანონით სხვა რამ არ არის დადგენილი).
18. კანონით, ელექტრონული ხელმოწერა რაიმე გრაფიკული ნიშანთა სისტემა არ არის, ეს არის ბინარულ ნიშანთა, ნულების და ერთიანების კომბინაციებისგან შემდგარი სისტემა.
19. კვალიფიციური ელექტრონული ხელმოწერა უტყუარად ადასტურებს ხელმომწერის ვინაობას და იცავს ხელმოწერილ დოკუმენტს.
20. „ელექტრონული დოკუმენტისა და ელექტრონული სანდო მომსახურების შესახებ“ კანონი არ განსაზღვრავს იმ გარიგებების ჩამონათვალს, რომელიც არ შეიძლება არსებობდეს ელექტრონული ფორმით.
21. ხელშეკრულების ხელმოწერაზე უფლებამოსილი პირის იდენტიფიცირება შესაძლებელია მხოლოდ სპეციალური პროგრამული ან ტექნიკური საშუალების გამოყენებით, რომლებიც საშუალებას იძლევა შეიქმნას პირადი ხელმოწერის ანალოგი.
22. ქართულ კანონმდებლობაში სრული სამართლებრივი ვაკუუმი ელექტრონული ფორმით დადებული როგორც სამომხმარებლო, აგრეთვე არასამომხმარებლო გარიგებების რეგულირების თვალსაზრისით. სამართლებრივ ვაკუუმს

ქმნის ელექტრონული სპეციფიკის შესაბამისად, ხელშეკრულების დადებისა და შესრულების ცალკეული ეტაპების სამართლებრივი რეგლამენტაციის არარსებობა.

23. მომხმარებელთა უფლებების დაცვის თვალსაზრისით, დისტანციურად დადებული ხელშეკრულებების რეგულირების კონკრეტული სამართლებრივი საფუძველი ქართულ კანონმდებლობაში ჯერ გათვალისწინებული არ არის. უფლებების დაცვა ხორციელდება ზოგად ნორმებზე მითითებით.
24. დისტანციური, მათ შორის მომხმარებელთა მონაწილეობით დადებული ხელშეკრულებების მომწესრიგებელი ძირითადი საკანონმდებლო აქტი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსია, რომლის რეგულირებაც მხარეთა შორის დავის გადაწყვეტაზე მიმართული, ვიდრე პრევენციაზე. ხელშეკრულების დადებამდე მისაწოდებელი ინფორმაციის დეტალურ ჩამონათვალს, ხელშეკრულების უარყოფის უფლებას, ამ უფლების პროცედურების დიფერენცირებას მიწოდების სახის მიხედვით და რისკის გადასვლის სპეციალურ წესს სამოქალაქო კოდექსი ამ სახის ხელშეკრულებებისათვის არ იცნობს.
25. სამოქალაქო კოდექსის ზოგადი დებულებები და პრინციპები, ასევე ელექტრონული დოკუმენტისა და ელექტრონული სანდო მომსახურების შესახებ საქართველოს კანონი და პროდუქტის უსაფრთხოებისა და თავისუფალი მიმოქცევის კოდექსი, ელექტრონული ხელშეკრულების დადებისა და წინასახელშეკრულებო ეტაპზე, ურთიერთობის სპეციფიკური საკითხების რეგულირებისათვის ვერ ქმნის ადეკვატურ სამართლებრივ საფუძველს. ქართული სამოქალაქო კოდექსი არ შეიცავს მომხმარებელთა უფლებების მომწესრიგებელ სპეციალურ ნორმებს.

26. ხელშეკრულების მონაწილე პარტნიორის მიერ სავალდებულო ინფორმაციის მიუწოდებლობისას ქართული კანონმდებლობა არ განსაზღვრავს სამართლებრივი დაცვის საშუალებებს.
27. მომხმარებლის დაცვის მიზნებიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვან როლს თამაშობს წინასახელშეკრულებო ეტაპზე ინფორმაციის მიწოდების ვალდებულება. ევროკავშირის კანონმდებლობა საკმაოდ დეტალურად განსაზღვრავს მისაწოდებელი ინფორმაციის შინაარსს, რომელიც უნდა იყოს ნათელი და გასაგები. ამ მხრივ „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონპროექტიც ითვალისწინებს რეგულირებას, თუმცა შეიცავს მნიშვნელოვან ხარვეზებს. კერძოდ, დირექტივის მიხედვით მოვაჭრე ვალდებულია უზრუნველყოს ინფორმაციის მიწოდება, დავის წარმოშობის შემთხვევაში კი მასვე ეკისრება ინფორმაციის მიწოდების მტკიცების ტვირთი. ასევე, დირექტივის თანახმად, თუ მომხმარებელი არ იყო ინფორმირებული დამატებითი ხარჯების შესახებ მომხმარებელს არ ეკისრება მისი გადახდის ვალდებულება. აღნიშნულ მოწესრიგებას კანონპროექტი არ ითვალისწინებს.
28. „მომხმარებლის უფლებების დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტი არ ითვალისწინებს დებულებას, რომ მოვაჭრე ვალდებულია მიაწოდოს ინფორმაცია ხელშეკრულების უარყოფის უფლების არსებობის შესახებ, თუმცა გათვალისწინებულია ხელშეკრულებიდან გასვლის უფლების რეალიზების მიმართ მოქმედი წესები. ასევე, უნდა აღინიშნოს, რომ კანონპროექტი არ არეგულირებს ხელშეკრულების უარყოფის ფორმასთან დაკავშირებულ საკითხს, კერძოდ, როგორ უნდა გაიგზავნოს გაფრთხილება, ინფორმაციის გადაცემისა და ხანგრძლივად შენახვის საშუალებებით თუ წერილობით, როგორ და რა საშუალებით უნდა ისარგებლოს მომხმარებელმა ხელშეკრულების უარყოფის

უფლებით და არ არის განსაზღვრული მომხმარებლის ხელშეკრულების უარყოფის უფლების შესახებ შეუტყობინებლობის შედეგები.

29. საქართველოს კანონი „პროდუქტის უსაფრთხოებისა და თავისუფალი მიმოქცევის კოდექსი“ არ მოიცავს სავაჭრო ურთიერთობებში ფიზიკური პირის უფლებების დაცვის ზოგად პრინციპებს, რომელიც სახელშეკრულებო ურთიერთობაში შედის მოვაჭრესთან მისი პროდუქციის პირადი მოხმარებისათვის გამოყენების მიზნით.
30. ხელშეკრულების რომელიმე პირობა, რომელიც პირდაპირ ან არაპირდაპირ უფლებას ართმევს ან უზღუდავს მხარეს დირექტივით მინიჭებულ უფლებას, მომხმარებლის მიერ მასზე თანხმობის მიუხედავად, მომხმარებლისთვის არ არის სავალდებულო და ბათილია, როგორც კანონსაწინააღმდეგო სამოქალაქო კოდექსის 54-ე მუხლის შესაბამისად.

რეკომენდაციები

31. გასაზიარებელია ქართულ იურიდიულ მეცნიერებაში არაერთი ავტორის მითითება ელექტრონული ვაჭრობის შესახებ სპეციალური კანონის მიღების აუცილებლობაზე, რაც უზრუნველყოფს ელექტრონული ვაჭრობის სფეროს ზუსტ რეგლამენტაციას მისი სპეციფიკის გათვალისწინებით.
32. საქართველომ უნდა მიიღოს ელექტრონული ვაჭრობის შესახებ კანონი, რომელიც დეტალურად მოაწესრიგებს ელექტრონული ხელშეკრულებების დადების, შესრულების, ელექტრონული ხელშეკრულების მხარეების უფლება-მოვალეობების, ელექტრონული ხელმოწერის, ელექტრონული ხელშეკრულებების დადებისას ელექტრონული შუამავლების მონაწილეობის,

გამოსაყენებელი სამართლის საკითხებს, რაც საბოლოო ჯამში უზრუნველყოფს როგორც ეროვნულ, ისე საერთაშორისო სამოქალაქო ბრუნვაში ქვეყნის მონაწილეობისთვის სტაბილური სამართლებრივი საფუძვლის შექმნას.

33. სამოქალაქო ბრუნვის სტაბილურობის, სიმყარისა და უსაფრთხოების, საერთაშორისო სამართლებრივ რეგულაციებთან და სტანდარტებთან შესაბამისობისა და ხელშეკრულების, მათ შორის დიდწილად, ელექტრონული ხელშეკრულების „სუსტი“ მხარის-მომხმარებლის ინტერესების უცილობელი დაცვის ინტერესებიდან გამომდინარე, **აუცილებელია საქართველოში „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ კანონის მიღება-ამოქმედება.**

მითითებული საკანონმდებლო ცვლილებების საჭიროება განაპირობა **სოციოლოგიური კვლევის შედეგებმაც.**

34. მიზანშეწონილია **სამოქალაქო კოდექსით** განისაზღვროს სპეციალური ნორმები ელექტრონული ხელშეკრულების, მათ შორის ელექტრონული ხელშეკრულების ფორმის შესახებ.
35. სასურველია სამოქალაქო კოდექსმა გაითვალისწინოს ტექსტური ფორმა სსკ-ის გარიგებების ფორმის თავში, ისევე როგორც რეგულირებულია გსკ-ის §126ბ-თი.
36. სამოქალაქო კოდექსით უნდა განისაზღვროს იმ ხელშეკრულებათა ჩამონათვალი, რომელიც არ შეიძლება დაიდოს ელექტრონული ფორმით. კერძოდ, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 341-ე (ვალის აღიარება), 892-ე (თავდებობა), 942-ე (სამისდღეშო რჩენა) და 1357-ე (ანდერძი) მუხლებით განსაზღვრული გარიგებები ან/და ხელშეკრულებები.

37. სსკ-ის 327-ე მუხლს დაემატოს მეოთხე პუნქტი, რომელიც ჩამოყალიბდეს შემდეგი შინაარსით: „ელექტრონული ხელშეკრულების არსებით პირობებს, წინამდებარე მუხლის პირველ პუნქტში მითითებულების გარდა, წარმოადგენენ პირობები საქონლის ძირითადი მახასიათებლების, ხელშეკრულების უარყოფის უფლების, ჯამური ფასის, მოვაჭრისა და ხელშეკრულების ხანგრძლივობის, ხოლო თუ განუსაზღვრელი ვადით მოქმედებს, მაშინ მისი შეწყვეტის შესახებ, ასევე, ყველა არსებით პირობაზე, რომელიც ითვალისწინებს ელექტრონული კომუნიკაციის გამოყენების სპეციფიკას.

38. ვერ იქნება გაზიარებული დოქტრინაში არსებული მოსაზრება, რომ ელექტრონული ხელშეკრულების დადებისას შესაძლებელია ხელშეკრულების თავისუფლებამ ნების ნამდვილობის საკითხზე შეთანხმებაც კი გაითვალისწინოს. მხარეები შესაძლებელია შეთანხმდნენ იმაზე, რომ მეორე მხარის დუმილი შესაძლებელია აქცეპტადაც იქნეს მიჩნეული, რაც მატერიალურ დოკუმენტზე ხელშეკრულების დადებისას სამოქალაქოსამართლებრივ დათქმებს ეწინააღმდეგება.

ელექტრონული ხელშეკრულების მხარეები, როგორც წესი, ერთმანეთს არც იცნობენ და არც ხვდებიან, შესაბამისად, რთული წარმოსადგენია მათ შორის ნდობის ისეთი მაღალი ხარისხის არსებობა, რომელიც დუმილის აქცეპტად პრეზუმირებას განაპირობებს.

39. სასურველია კონფიდენციალური ინფორმაციის გამჟღავნებაზე აკრძალვა დადგინდეს არა მხოლოდ კანონში, არამედ, ასევე ხელშეკრულებაშიც. კერძოდ, ხელშეკრულებაში მიეთითოს, რომ ხელშეკრულების მხარე ვალდებულია არ გასცეს ხელშეკრულების მეორე მხარის პერსონალური ინფორმაცია თვით ამ პირის თანხმობის ან კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევებში – სასამართლო გადაწყვეტილების გარეშე.

40. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია „მომხმარებლის უფლებების დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტში შევიდეს შემდეგი ცვლილებები და დამატებები:

40.1. „მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონპროექტის 9.2. მუხლი სრულად ვერ ასახავს დისტანციური ფორმით დადებული ხელშეკრულების განმარტებას. გასაზიარებელია რეკომენდაცია, რომ 2011/83/EC დირექტივასთან შესაბამისობის მიზნით დისტანციური ფორმით დადებული ხელშეკრულების ცნება ჩამოყალიბდეს შემდეგი სახით:

„დისტანციური ფორმით დადებული ხელშეკრულება არის ნებისმიერი ხელშეკრულება, რომელიც დადებულია მომხმარებელსა და მოვაჭრეს შორის მომსახურების ან საქონლის შესყიდვის მიზნით, სპეციალურად ორგანიზებული სისტემის მეშვეობით, მომხმარებლისა და მოვაჭრის ერთდროულად ფიზიკური დასწრების გარეშე, დისტანციური კომუნიკაციის ერთი ან რამდენიმე საშუალებების გამოყენებით, როგორც ხელშეკრულების მომზადების, ასევე მისი დადების ეტაპზე“.

40.2. გასაზიარებელია მიდგომა შესაბამისობის გამოვლენის 2 წლიან ვადასთან დაკავშირებით. კერძოდ, არაა მიზანშეწონილი და არ უნდა დაწესდეს შესაბამისობის გამოვლენის ხანდაზმულობის ვადა, ვინაიდან ამით არაპირდაპირ მოხმარებელს ეკისრება ნაკლის გამოვლენის ვალდებულება.

40.3. სასურველია საქართველოს კანონმდებლობამ გაითვალისწინოს მომხმარებელსა და მოვაჭრეს შორის მცირე ღირებულების დავებზე, სასამართლოს, არბიტრაჟისა და მედიაციისაგან განსხვავებული წესი, ისე, რომ არ გამოირიცხოს სასამართლოსათვის მიმართვის უფლებაც.

40.4. „მომხმარებლის უფლებების დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტის 9.1.მუხლში (მომხმარებლის უფლება ხელშეკრულების შესაბამისი პროდუქციის მიღების დროს) შევიდეს ცვლილება და იგი ჩამოყალიბდეს შემდეგი სახით:

მომხმარებელს უფლება აქვს, გარდა ამ მუხლის მე-3 პუნქტით გათვალისწინებული შემთხვევებისა, ყოველგვარი საფუძვლის გარეშე უარი თქვას ხელშეკრულებაზე მომხმარებლის მიერ პროდუქციის მფლობელობაში მიღებიდან **ან ხელშეკრულების დადებიდან 14 დღის განმავლობაში.**

40.5. ხელშეკრულებიდან გასვლის (უარი) უფლებასა (სსკ-ის 405 და მომდევნო მუხლები და 352 და მომდევნო მუხლები) და მომხმარებლის მიერ პროდუქციის მფლობელობაში მიღებიდან 14 დღის ვადაში ხელშეკრულებაზე უარის თქმის უფლებებს შორის ტერმინოლოგიური აღრევის თავიდან აცილების მიზნით ამ უკანასკნელ შემთხვევაში ხელშეკრულებაზე უარის თქმის უფლების ნაცვლად მიზანშეწონილია დამკვიდრდეს ტერმინი-ხელშეკრულების უარყოფის უფლება. შესაბამისად, „მომხმარებლის უფლებების დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის პროექტის მე-9 მუხლში **სიტყვები „უარი თქვას“ შეიცვალოს სიტყვით „უარყოს“.**

40.6. დადგენილ ვადაში მოვაჭრის მიერ თავისი ვალდებულების შეუსრულებლობისას მომხმარებელს ხელშეკრულების უარყოფის უფლების გარდა, შეუძლია კომპენსაციის მოთხოვნა.

40.7. თუ ნაკლი გამოვლინდება პირველი 6 თვის ვადაში ივარაუდება, რომ ეს ნაკლი არსებობდა თავიდანვე.

40.8. ნაკლის არსებობის შემთხვევაში ხელშეკრულების უარყოფის უფლების რეალიზაციის ვადის გასვლის შემდეგ მომხმარებელს აქვს საკუთარი სურვილის შესაბამისად საქონლის შეკეთების ან ჩანაცვლების ან ფასის შემცირების ან ხელშეკრულების შეწყვეტის უფლება.

ასევე შესაძლებელია ნაკლთან დაკავშირებული მითითებული ნორმების სამოქალაქო კოდექსში ინტეგრირება და მომხმარებლის მიერ არჩევანის გაკეთების საშუალების განსაზღვრა.

40.9. მოვაჭრის მიერ სავალდებულო ინფორმაციის მიწოდების ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში მომხმარებელს შეუძლია სამომხმარებლო ხელშეკრულება უარყოს მისი დადებიდან ერთი წლის განმავლობაში.

40.10. თუ მოვაჭრე არ შეატყობინებს მომხმარებელს ინფორმაციას გადაზიდვის, მიწოდების ან საფოსტო ხარჯების შესახებ, ან სადაც ამგვარი ხარჯების წინასწარი კალკულაცია შეუძლებელია, ასევე, იმ ფაქტის შესახებ, რომ შესაძლოა გადასახდელი იყოს ამგვარი დამატებითი ხარჯები, მომხმარებელი არაა ვალდებული ეს დამატებითი ხარჯები გადაიხადოს.

40.11. განუსაზღვრელი ვადით დადებული ხელშეკრულებების დროს ან გამოწერის ხელშეკრულებების დროს, ჯამური ფასი უნდა დაანგარიშდეს თითოეული საანგარიშო პერიოდისათვის. თუ აღნიშნული ხელშეკრულებები ფორმდება ფიქსირებული განაკვეთით, ჯამური ფასი ნიშნავს თვიურ ჯამურ ღირებულებას. თუ ფასები ვერ დაანგარიშდება წინასწარ, მაშინ უნდა მიეთითოს თუ რა გზით მოხდება მისი დაანგარიშება.

40.12. ონლაინ შეკვეთის განხორციელების დროს მომხმარებლისთვის გასაგები ფორმით უნდა იყოს მიწოდებული ინფორმაცია, რომ შეკვეთის განხორციელებით წარმოეშობა გადახდის ვალდებულება. სასურველია შეკვეთის განხორციელებამდე არსებობდეს ღილაკი მინიშნებით „შეკვეთა გადახდის ვალდებულებით“. თუ აღნიშნული არ არის მითითებული ამ შემთხვევაში მომხმარებელი არ არის შებოჭილი ამ ხელშეკრულებით.

40.13. მოვაჭრე ვალდებულია მიაწოდოს მომხმარებელს ინფორმაცია ხელშეკრულების უარყოფის უფლების შესახებ.

40.14. მომხმარებელმა მოვაჭრე წერილობით უნდა გააფრთხილოს ხელშეკრულების უარყოფის უფლების გამოყენების თაობაზე, ელექტრონულ მეილზე გადაგზავნით ან მყარი მატარებლის მეშვეობით.

40.15. ხელშეკრულების უარყოფის უფლების შესახებ მომხმარებლის შეუტყობინებლობის შემთხვევაში ხელშეკრულების უარყოფის უფლების გამოყენების ხანდაზმულობის ვადა 12 თვეს შეადგენს.

40.16. მხარეთა შორის დავის წარმოშობის შემთხვევაში ინფორმაციის მიწოდების მტკიცების ტვირთი მოვაჭრეს ეკისრება.

კანონპროექტმა უნდა განსაზღვროს:

40.17. მომხმარებლისათვის შესაბამისი საქონლის მიწოდების ან მომსახურების შესრულების ვადა, მხარეთა შორის შესაბამისი შეთანხმების არარსებობის შემთხვევაში.

40.18. მომხმარებლის მიერ საქონლისა თუ მომსახურების სანაცვლოდ გადახდილი თანხის დაბრუნების

უზრუნველყოფის საკითხი, ვალდებულების შესრულებლობის შემთხვევაში.

- 40.19. მომსახურებისა თუ საქონლის საფასურის ხელშეკრულების შესრულების დაწყებამდე ან შესრულების შემდგომ გადახდის საკითხი, მხარეთა შორის შესაბამისი შეთანხმების არარსებობისას.
41. **ელექტრონული ვაჭრობის კანონში** ელექტრონული ხელშეკრულების ცნება შემდეგი სახით ჩამოყალიბდეს: ელექტრონული ხელშეკრულება არის მხარეთა შეთანხმება ელექტრონული კომუნიკაციის საშუალებების გამოყენებით, ელექტრონული შუამავლების მონაწილეობით და ელექტრონული ინფორმაციის გაცვლის გზით, უშუალო ურთიერთქმედების გარეშე.
42. მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, **ელექტრონული ვაჭრობის კანონმა** დაარეგულიროს ელექტრონულ ხელშეკრულებებთან დაკავშირებული სპეციფიკური საკითხები. მათ შორის:
- 42.1. ელექტრონული ფორმით სამომხმარებლო ხელშეკრულებების ცალკეული ეტაპების დაწვრილებითი სამართლებრივი რეგლამენტაცია, კომუნიკაციის ცალკეული საშუალებებით ხელშეკრულების დადებისას განსხვავებული წესების გათვალისწინებით.
- 42.2. ელექტრონული შეტყობინების გაგზავნის, მიღების (დრო, ადგილი, გამოსაყენებელი სამართალი), ელექტრონული ფოსტით მიღებულ რეკლამასთან დაკავშირებული საკითხები.
- 42.3. ელექტრონული ფორმით დადებული და შორ მანძილზე დადებული ფინანსური მომსახურების ხელშეკრულებების ცალკეული ეტაპების სამართლებრივი რეგლამენტაცია.

- 42.4. შუამავლის პასუხისმგებლობის საკითხი.
- 42.5. მომხმარებელთა პერსონალური მონაცემების დაცვის საკითხები ელექტრონულ კომუნიკაციებში.
- 42.6. არაკეთილსინდისიერი და აგრესიული კომერციული პრაქტიკის შემთხვევაში, სამოქალაქო ან ადმინისტრაციული წარმოების მექანიზმების გამოყენება.
- 42.7. მოვაჭრისათვის ელექტრონული ფოსტით მიღებულ რეკლამებთან დაკავშირებით კომერციული ინფორმაციის ელექტრონული ფორმით მისაწოდებლად მომხმარებლის წინასწარი ნებართვის სავალდებულობა.
- 42.8. ვებ-გვერდზე ხელშეკრულების სტანდარტული დებულებების განთავსების ვალდებულება, მისი ჩამოტვირთვისა და ხანგრძლივად შენახვის შესაძლებლობის გათვალისწინებით.
- 42.9. მეწარმის ვალდებულება, უზრუნველყოს შესაბამისი ელექტრონული მექანიზმების არსებობა დაშვებული შეცდომების კორექტირებისათვის, მომხმარებლის მიერ ვებ-გვერდზე ხელშეკრულების დადების მიზნით შესაბამისი ფორმულარის შევსებისას.
- 42.10. მიზანშეწონილია ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებთან დაკავშირებით, სსკ-ის შესაბამის ნაწილში ან მომხმარებელთა უფლებების დაცვის შესახებ შესაბამის კანონში განისაზღვროს დებულება, რომლის მიხედვით, ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების ზოგადი წესები გავრცელდება ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებზე, თუნდაც იმ შემთხვევაში, როდესაც ისინი გამიზნულია ერთჯერადი გამოყენებისათვის.
- 42.11. მომხმარებელთა მონაწილეობით დადებულ ელექტრონულ ხელშეკრულებებში სასამართლოს

კომპეტენციასა და გამოსაყენებელ სამართალზე შეთანხმების არ არსებობისას კომპეტენტური სასამართლოსა და გამოსაყენებელი სამართლის საკითხი განისაზღვროს მომხმარებლის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.

42.12. ელექტრონული ხელშეკრულების დადებისას ხელშეკრულების დადების მომენტის განსაზღვრისას კონცეპტუალური მნიშვნელობა თანხმობის მიღების დადასტურებას უნდა მიენიჭოს და აღნიშნული რეგლამენტაცია კანონში უნდა აისახოს.

43. როგორც ეროვნულ, ისე საერთაშორისო სამოქალაქო ბრუნვაში ელექტრონული ხელშეკრულებებისა და ელექტრონული ხელმოწერის გამოყენების, ელექტრონულ ხელშეკრულებებში მომხმარებელთა უფლებების დაცვის მნიშვნელობისა და სარგებლიანობის შესახებ საზოგადოების ინფორმირების მიზნით შესაბამისი ღონისძიებების დანერგვა, როგორც სახელმწიფო, ისე, კერძო სექტორის მიერ.

Grigol Robakidze University

With the right of manuscript

Tea Edisherashvili

Legal Nature of E-Contract in a Private Legal Relationship

Educational programme: Law

This thesis is presented for obtaining of the PhD Degree in Law

Abstract

Tbilisi

2021

Grigol Robakidze University

Scientific supervisor: Nunu Kvantaliani

Doctor of Law, Professor

The date of the defense will be published on the website of university: www.gruni.edu.ge

The defense of the dissertation will take place at Grigol Robakidze University at a session of the Certifying Committee of Experts of the School of Law.

The dissertation is available at the library of Grigol Robakidze University, Tbilisi, Irina Enukidze №3 (David Agmashenebeli Alley 13).

Contents

Preface	40
Problems and urgency of its research	40
Aim of research	43
Task of the research:	44
Hypothesis	44
Methodology and description of research:	45
Survey result	48
Conclusion	50
Recommendations	55

Preface

Problems and urgency of its research

The last decades of XX and early XXI century is called the scientific-technical revolution era, since the scientific- technical progress concerns with any realms of human activities. E-relationship significantly impacts on economic and our everyday life as well. However, development of E-relationship serves as a challenge for separate states and legislation of international union.

Except for reaching the justice, the law aims to ensure legal safety and optimal and reasonable satisfaction of the interests.

Civil Law does not serve as an exception. Information Technologies acquire more and more meaning for hitting the commercial or noncommercial goals. Lately, information is mainly exchanged via E-means. This is mainly linked to permanent improvement of the communication means, which made the interconnection between the persons of civil law more efficient.

Interaction and activity in "electronic" environment, without limits, makes more comfort to humans, due to rapidity, efficiency and low-price. Introduction of global information systems, including the internet, entirely changed not only the day-to-day life of a human, but his spiritual and intellectual life. We, the people have to receive information remotely and enter into plenty of deals for life. Appropriately, boosting the part of the E-commerce in civil turnover make the law to face new challenges. As never before, firm and operational legal mechanisms, required for genuineness, stability and safety of deals and actions, taken within the virtual relationship become necessary.

One of the meaningful and positive moments of their application in the civil law is a time economy. Besides, it enables simultaneously shrinking the costs and increasing the number of potential

counteragents. Computer networks ensure swiftness of communication, increasing the accurateness, information exchange between the ever growing consumers of this network and formation of particular market for concluding a deal. Unlike the traditional one, the E-market efficiency is acknowledged by numerous economists. Hence, new possibilities for exercising the civil rights emerged. One of these opportunities cover conclusion the contract, via E-means of communication.

Development and application of information-communication technologies makes the legislator to face the problem of efficient legal enforceability of public relations in this realm. Rapid spread and development of E-document turnover caused the scientific interests against its legal regulation and need of analyzing its development.

Facilitate procuring the market for producers; this will enable the local production to develop. Currently, more than 300 small and large stores operate in Georgia, amount of self-employed people, who run their business and trade by online shopped or handmade commodities through online platform outnumbers thousands.

Present day, main task of the law is to develop “adequate legal norms and institutions for the character and nature of forged relationship, among within the key role is given to the agreement, in particular”.

The agreement forms the only mean for exercising the rights of individuals and legal entities. This is the most efficient tool, which enables the legal subjects to satisfy own interests as much as possible. As per I.V. Belklenisheva, “legal science, with “eternal topics” has no purport for forming the “eternal” truth... here, the concepts and theories are always built on the historically formed contexts of social values, goals and tasks.

The thesis in Georgian legal literature is the first attempt of combined learning, interpretation of legal problems of E-contracts, their interpretations and offering the recommendations appropriately.

Novel information-communication technologies gave birth supplementary opportunities for concluding and performing the E-contract. Currently, no interpretation for E-contract is read in legal literature and applicable normative-legal acts. Besides, peculiarities of legal regime of this kind of contracts are underdeveloped. Hence, it is reasonable, to specify the signs and legal nature of the agreements made through the means of E-communication.

E-contract positively impacts on the customers and entrepreneurs as well. One of these circumstances cover time economy, as stated foregoing, when the contractual parties and the subject to contract locate in various countries or center of population. Negotiation and assessment of a subject to contract is a time consuming and costs a lot in this circumstances, for sure. When entering into E-contract, there is no need of face-to-face meeting of the parties, but the consumers may compare the quality and cost of desired service or commodity to another one, without leaving home. This makes the process pretty convenient and effective. It is to be mentioned, that online stores are available 24/7 and the producer takes advantage, even when sleeping.

From the day of independence till now, the applicable law of Georgia has significantly altered, is constantly evolved and updated and therefore, is not flawless for now. Harmonization of Georgian law with the EU one, is one of the major elements of integration of Georgia into Europe. Urgency of topic of research is expressed in analyzing the harmonization process and making legal conclusions either. Since, Georgia is engaged in the liberalization process, currently undergoing, it should apply all the resources to become an integral part of a robust Europe. Harmonization of our legislation with the EU one, ensures introduction of the major legal norms in national law, which has been successfully operating in Europe for years.

In June, 2014, Georgia signed the EU association agreement , under which the countries assumed the obligation to approach the EU legislation and international legal instruments.

The association agreement is the recent ambition form of Georgia – EU relationship. It gives birth to bland new stage of Georgian law-making development, caused by its legally mandatory nature.

The agreement aims to create deep and comprehensive free trade space. The 1st sub paragraph of the sixth article of the treaty covers E-commerce. Under the virtue of the article 127 e of this instrument, the parties acknowledge, that E-commerce will support increasing the trade opportunities in various sectors and agree, to foster development of E-commerce between them. As per the article 128, Georgia undertook to **negotiate about diverse issues, arisen from governing the E-commerce, including the consumer protection within E-commerce.**

As, in accordance with the common practice, E-commerce is impossible to exist and develop without E-contracts, whereas the consumers serves as a contractual party, in principal. Therefore, we deem it reasonable to involve the ever known and acknowledge standards on protecting the consumers' rights in E-contracts. This intensifies the urgency of research along with other factors.

Proceeding from foregoing, researching the legal nature of E-contract is a meaningful and urgent for negotiation participants.

Aim of research

The principal aim of research is to produce a combined and comparative analysis of theoretical and practical issues emerged from conclusion and performance the E-contract. For this, legal governance of E-contract shall be studied, recent flaws- detected and appropriate and scientifically proven recommendations elaborated as a result of appropriate analysis. In the aftermath of reports, the suggestions on the legal norms shall be made and the ways of resolving the issues, arisen in practice, shall be shown, as a result.

Task of the research:

- Manifesting the tendencies of development and current state of legal governance of E-contracts, based on familiarizing and studying the court practice and Georgian and foreign normative acts along with the thesis in Georgian and foreign law science.
- Exploring the legal aspects of E-contracts and suggesting the legal regulation of problematic issues.
- Highlighting the issues of priority in the realm of Electronic documents circulation to ensure consumers protection.

Hypothesis

1. There are issues, related to legal regulation of E-contract to be scientifically learnt and governed, principally concerning with the contractual subjects, E-signature and the issues of applied law.
2. Issues of responsibility of authorized entities in the field of E-communication realm so called E-representatives in a deals, concluded electronically along with the issues of protecting the consumers' personal data in E-communications.
3. The issue of changes, introduced to appropriate normative acts concerning with the information support of contractual parties, including the information upon withdrawal of manifesting the will and substantial stipulations, covering the particulars of E-communication application are to be elaborated.
4. Safety and confidentiality problems of E-signature are to be scientifically determined.
5. Perfection of national law requires to inculcate the requirements, stipulated in international legal acts to the

national law, Georgia takes part in. Namely, the norms, governing the issues of determining the moment of concluding the contract, selecting the applied law and protecting the consumers are to be implemented in national law, which will engender the precondition for adapting the law upon E-commerce and consumers' right protection.

Methodology and description of research:

Regarding the subject to study and topic itself, the thesis applies various research methods as follows:

Comparative law method

The topic of research is learnt based on the analysis of foreign and Georgian scientific, legal literatures. International and foreign legal norms and judicial practice are compared to Georgian law and judicial practice. Thanks to given method, difference between legal norms and judicial practice of Georgia and other countries are revealed and appropriate conclusions are drawn as well.

Historical method

The research pays particular attention to the history of origin of E-contracts and development of the technologies, E-commerce is implemented though. In the meantime, historical analysis of developing legal norms of the countries of common law in E-commerce field, European Union and European Community, Russia and Georgia, clearcutting their peculiarities. Besides, the norms of law, regulating the relationship between European Union and Georgia are historically analyzed. As a result of historical method of

research, development tendencies and stages are eliminated; European, Georgian and Russian laws went through. Namely, international treaties between Georgia and European Union/Community are analyzed. For instance, in order to ascertain the evolution of cooperation between European Union/Community and Georgia, the “cooperation and partnership agreement” between European Community and European Union is analyzed and considered along with the contract upon “European Atomic Energy Community and their member states on the one hand and Georgia, on the other hand”, dated in 2014. Analysis of these contracts showed the route of development, European Community / Union went through and what kind of cooperation history they have in the realm of E-commerce and what kind of recommendations does Georgia have to consider for integrating to the common space of Europe.

Formal-legal method

Legal concepts (for instance, the terms like: remote contract, E-contract, E-signature, authorized person, E-representative etc.), related to the subject to research have been specified through formal-legal method, their signs have been eliminated and classified, statutory norms have been specified and interpreted. Applying the formal-legal method, technical-legal and normative parts of the subject to research have been meticulously learnt and statutory recommendations have been formed as a result. Namely, the thesis reasons the recommendation of creating and adopting the trade related law, which will govern the E-commerce related issues, including legal regulation of E-deals, legal guaranties of consumer protection and complaisance of adapting consumer protection law. Given commitments are covered by the association agreement, concluded between Georgia and European Union in 2014, the 1st subparagraph of the article 6 deals with the E-commerce. As per the article 127 of this contract, whereas the parties acknowledge, that E-commerce boosts the capacity of trade in numerous sectors, they agree to foster the E-commerce development. **Pursuant to the article**

128, Georgia undertook to negotiate on various issues of regulation, arisen from E-commerce, including the consumer protection within E-commerce. To perform numerous commitments, prescribed in this and another contracts, five year term have been prescribed for Georgia, after the contract took effect.

The concepts, formed based on the formal-legal methods of research will eliminate and improve the legislative flaws. Besides, it will ensure approachment to the international standards and harmonization of legislation.

Method of analysis

The attitudes, formed in the law doctrine, legislation and judiciary practice related to the research issue, have been compared; confrontation of the provisions, adopted in various judiciary system through the method of analysis and new conclusions of scientific, legislative and judicial practice achievements have been offered.

The thesis gave proper place to numerous Georgian and foreign court practice analyses, related to the topic of research and their involvement in the work and application of obtained results for resolving the thesis tasks.

Method of survey

When working on the topic, sociologic survey method, method of survey, in particular, less typical to the similar researches have been applied.

Given survey aimed at learning the level of awareness and application of E-document and/or E-agreement, generalization of obtained information and its reflection in respective parts of the thesis.

Level and quality of spreading the E-documents form a subject to research. The research object concerned with the public and private

sector in Georgia, with a business related liaison with E-documents circulation, E-signatures and E-contracts.

Legislative base of Georgia have been exploited in the E-document application realm in research process. The survey has been conducted as a statistical inquiry. Target audience involved population, employed in public and private sectors and unemployed people as well.

To achieve the survey goal, the quarry of survey have been developed, involving 17 text and open type questions and concerned with the awareness and application of E-documents and/or signature within a specific time limit.

The quarry was an electronic and developed by means of Google Drive service. The quarry has been provided to the respondents via diverse electronic means (E-mail, social networks).

Procession of the survey result and graphic analysis have been carried out though MS Excel. The results are provided in a circle and pillar diagrams.

Survey result

Based on the theoretic and empiric survey, recent problems have been manifested and various provisions, of theoretical and practical meaning have been formed, namely:

1. No combined analysis for theoretical aspects and normative regulation of the contract, concluded in electronic form have been conducted in Georgia.
2. Mechanisms of regulation of Electronically concluded consumer and non-consumer contract are not governed by the applicable law of Georgia.

3. General provisions and principles of the civil code, along with the Georgian law on E-document and electronic, credible service, goods safety and free circulation code, fails to regulate the specific issues of E-relationship in conclusion and pre-conclusion stages.
4. Considering the E-contracts, judicial practice for consumer right protection in E-contracts are meaningless in Georgia(practically absent).
5. Absence of contact between the parties is a specific of agreement to be concluded in Electronic form. The parties communication through swapping the data in an electronic manner.
6. To enter into the electronic agreement, electronic mediators should take part, who assume responsibility over the software and ensure information storage and transfer.
7. The data (E-information), referred in electronic manner are swapped, when concluding E-contract through the means of E-communication. Therefore, the contractual parties should consider the stipulations, depicting the specificities of E-information (peculiarities of protecting information over transfer and storage, identifying means of E-document creator, possibility of saving the copy (softcopy) of E-document).
8. The authorized, contract signer person may be identified via particular software or technical means, which enable to create the analogue of personal signature.
9. The contract, concluded in electronic form are saved on various spaces, which excludes application of traditional concepts “original” and “copy” of the document.
10. There is a complete vacuum in terms of regulating the consumer and non-consumer E-deals in Georgian legislation. The legal vacuum is normally engendered by absence of legal regulation

for conclusion and performance of the contract, in accordance with the electronic specifics.

11. A specific legal ground for regulating the remotely concluded contracts, including E-agreements are not yet stipulated in the applicable law of Georgia, in terms of consumer right protection. The rights are protecting by referring the common norms. The dispute matter is resolved by applying the offer and acceptance, contractual obligation, primary and secondary claim system.
12. The law on consumer rights, which would resolve many issues in line with the topic of research is not yet adopted.

Conclusion

1. In order to support the E-commerce development, the legal nature of E-contracts shall be specified. The issue of legal regulation of E-agreements are directly concerned with the legal regulation of E-commerce and governance of the realm of consumers' right protection and legal remedies of E-communication service in the E-consumer contracts as well.
2. Universal rules of contractual law is not adopted in EU. Legislative works are underway, which aims at harmonizing the national legislative systems with the one of EU member states.
3. Developing united digital market serves as a major priority in Europe. The strategy, adopted on the united digital market will resolve all major obstructions, for implementing the trans-sea E-relations in European Union. Effective regulations of law are not suffice for settling the challenges, hence, the legislative changes are necessary.

4. International legal documents, perfectly arranging the E-contract are not yet sufficient.
5. **Universal law on E-contracts** shall settle any meaningful issues, which, normally forms a subject to contractual law. Besides, the universal law should govern the subsequent issues: finishing the contract, formulating the contract, performing the commitments, default or improper fulfillment, confidentiality term, termination, limiting the claims, arisen from the contract. Except for the general issues on E-contracts, the law shall set forth the specific provisions, concerning the major types of contract, where the rendering service and digital information disclosure play the significant role.

Universal act should ensure comprehensive protection of the consumers, decrease the cost of a deal, speed up and facilitate the dispute settlement procedures, related to the legislation of two states at least. Besides, legal regulation of permanent development of cutting edge technologies for fair distribution of rights and responsibilities and considering the risks, related to the contract, concluded between the parties.

6. The process, attending approaching the united European Economic space, covers harmonization the legal systems, which are actively implemented.
7. Pursuant to the article 128 of the EU association agreement concluded in June, 2014, Georgia assumed the obligation to negotiate about **regulating the various issues, arisen from the E-commerce, including the consumer protection within the E-commerce field.**
8. Except for the absence for appropriate legislation, the problems, in terms of consumer rights in Georgia , are caused by the low social responsibility of a particular business sector and scarcity of culture of conduct, based on the consumers' respect. In

addition, the specifics of a consumer responsibility and deficit of consumer culture.

9. Considering the E-contracts, judicial practice of consumer rights protection in E-agreements are insignificant in Georgia.
10. The peculiarity of the contract, to be concluded remotely covers absence of direct contact between the parties, through parties' communication in E-mode.
11. In order to enter into E-contract, E-mediators should participate, which take responsibility for the software and ensure storage and transfer the information.
12. The data (E-information) referred remotely are swapped when concluding the agreements through the means of E-communication. Therefore, the contractual party shall consider the stipulations, which depict the peculiarities of E-information (peculiarities of protecting the information when transferred and stored, remedy of identifying the document creator person, possibility of storing the softcopy of E-document).
13. The contract, concluded remotely, are saved on various spaces, which excludes applications the concepts "original" and "copy" against it.
14. Prior to entering into E-contract, the agreement is made by the authorized person, who ensures remotely swapping the information; agreement with the authorized person doesn't concern with the principal commitments and shall not affect the content of the right-commitments of the parties, regarding the principal obligation.
15. The contract is considered remotely made, after creditor and not the party accepts it.
16. There is no unified concept and system of E-signature at international level, however, national legislation of various

countries generally adopt distribution of E-signatures into a simple, developed and qualified signatures. The authors unanimously agree, that main function of E-signature is to identify the signor of E-contract and protect confidentiality and avoid perjury.

17. Under the law on “E-documents and electronic credible service”, the legal force of material signature is granted to the qualified E-signature. The person is enabled to apply the E-document in any cases, when the written form of a document is required (unless otherwise prescribed in law).
18. As per the law, E-signature doesn't constitute a system of graphic signs, this is a system, combined by binary signs, zeroes and 1.
19. Qualified E-signature genuinely confirms the identity of a signer and observes an executed document.
20. The law upon “E-document and electronic credible service” doesn't foresee the list of the deals, which may not operate in an electronic form.
21. The person, authorized for the signature may be identified by ad hoc programmed or technical means, which enable to create the analogue for personal signature.
22. There is a complete legal vacuum in Georgian legislation, in terms of regulating the consumer, non-consumer contracts, concluded remotely. Absence of legal regulation for separate stages of concluding and performing the contract in accordance with the E-specifics create a legal vacuum as well.
23. In view of observing the consumers' rights, a particular legal ground for regulating the contract, entered into electronically, are not yet prescribed in the applicable law of Georgia. The rights are protected by referring the general norms.

24. Principal legislative act, governing the remote agreements, including the one concluded in participation of the consumers, are regulated by the civil code of Georgia, which mainly focuses on resolving the disputes among the parties. Prior to making contract, the meticulous list of the information to be provided, the right of contract waver, differentiation of the procedures of this right in accordance with the type of provision and particular rule of transferring the risk are not stipulated in the civil code for this kind of agreements.
25. General provisions and principles of the civil code, including the Georgian law upon the document and electronic, credible service and product safety and free movement code fails to create adequate legal grounds for regulating the specific issues of relationship at the conclusion and pre-conclusion stage of the agreement. Civil code of Georgia covers no special provisions for regulating the consumers' rights.
26. In the event of failure to provide mandatory information by the contractual partner, the applicable law of Georgia doesn't prescribe the remedies of legal protection.
27. Regarding the purposes of consumers' right protection, the commitments of providing the information on pre-contract stage plays a major role. The legislation of European Union meticulously prescribes the content of the information to be delivered, which shall be clear and intelligible. In this regard, Georgian bill upon "consumers' rights" stipulate regulation, however involves significant defects. Namely, as per the directive, the vendor is committed to provide information, whereas, in the event of arising any dispute, the burden of proof for delivering information is imposed to him. Besides, in accordance with the directive, if the consumer was not informed about supplementary expenses, the customer shall not pay them appropriately. The bill does not foresee the settlement of given circumstance.

28. Georgian bill upon “protecting the consumers’ rights” doesn’t involve the provision, that the vendor shall provide the information upon absence contract waiver, however the rules, effective for exercising the termination right are foreseen. In addition, it should be noted, that the bill fails to govern the issue of contract waiver, namely how the warning should be served by means or information transfer or long term storage or in writing, how should the consumer exercise the contract waver rights and the outcomes of failure to notice are not specified as well.
29. Georgian law upon “product safety and free movement code “ does not cover the general principle of observing the right of an individual in trade relationship, who enters into a contractual relation with the vendor for exploiting the product for personal use.
30. Any stipulation of the contract, which directly or indirectly deprives or limits the rights awarded by the directive, nevertheless approval of the consumer, is not mandatory for the consumer and is invalid, as the against the law, under the article 54 of the civil code of Georgia.

Recommendations

31. Reference of numerous authors in Georgian legal science upon the necessity to adopt special law on E-commerce, which ensures accurate regulation of the E-commerce realm, considering its specifics.
32. **Georgia should adopt the E-commerce law** , which will meticulously arrange the issues of concluding E-contracts, rights and obligations of the contractual parties, E-signature, participation of E-mediators when concluding the contracts and the issues of applied law, which ,ultimately ensures

implementing a stable, legal ground for participating the country in the international negotiation.

33. In the aftermath of civil turnover stability, firmness and safety, conformity with the international legal regulations and standards and interests of indisputable observance of the rights of the consumer-as the “weak” party of E-contract, **the law on “protecting the consumers’ rights” shall be adopted and enacted.**

Said necessity of legislative changed are stipulated by the **sociologic survey results.**

34. The **civil codes** should reasonably define the special rules for E-contracts including the form of E-agreements.
35. The civil code should take into consideration the text form in the beginning of the deals of the civil code of Georgia, as governed by the paragraph 126b of CCG.
36. The civil code should define the array of the contract, which are not allowed remotely. Namely, the deals and/or contracts, prescribed by the articles 341 of the civil code (claim acknowledgment), 892 (guarantee), 942 (perpetual support) and 1357 (will).
37. The fourth paragraph shall be added to the article 327 of the civil code of Georgia, which shall be formed as follows: “the substantial conditions of E-contracts , except for the stipulations, referred in the first paragraph of this article cover the conditions about general characteristics of the goods, the right of contract waver, total value, duration of the contract with the vendor and termination, if concluded for unlimited term along with any substantial conditions, which stipulate the specifics of administering the E-communication.
38. The view, prescribed by the doctrine cannot be shared, that freedom of contract may prescribe the agreement upon the genuineness of the will manifestation, when concluding the E-

contract. The parties may agree, that the silence of another party may be considered as acceptance, which opposes the civil legal clauses, when concluding the material contract.

E-contractual parties normally do not know and meet each other. Appropriately, high quality of trust against one another is hard to exist, which will serve as a presumption for considering the silence as an acceptance.

39. It's better to impose the prohibition on information disclosure in the contract and not only in the law. Namely, the contract shall refer, that the contractual party is committed not to disclose the personal data of another party in the event of approval of this party or the cases, prescribed in law-without a court order.

40. **We find it reasonable the Georgian bill on "protecting the consumer's rights" to be modified and amended as follows:**

40.1. Article 9.2. of the Georgian bill "upon protecting the consumer's life", fails to comprehensively interpret the remotely concluded agreement. The recommendation should be comprehended, that the concept of remotely entered contract in pursuit of compatibility with 2011/83/EC directive shall be formed as follows:

"The contract entered into remotely covers any contract, concluded between the consumer and the vendor to purchase the commodity and service through ad hoc, organized system, without simultaneous presence of the consumer and the vendor, applying one or more means of E-communication, at the stage of drafting and concluding the agreement."

40.2. The approach to two year term of manifesting the conformity is to be shared as well. Namely, the period of limitation to manifesting the conformity is not reasonable

and shall not be set as well, since it indirectly imposes the obligation to the consumer to detect the flaw.

- 40.3. The applicable law of Georgia should consider the rule, diverse from the court, arbitration and mediation on a small price disputes, between the consumer and a vendor, as not to exclude the right of appealing to the court.
- 40.4. The article 9.1. of the Georgian bill on “protecting the consumer’s rights” (the right of a consumer, at the receiving of appropriate good under contract) shall be modified and formulated as follows:

Without any ground within 14 days after receiving the goods in ownership or **concluding the agreement**, except for the cases, prescribed by the paragraph 3 of this article.

- 40.5. In order to avoid the wording discrepancy between the right of wavering the contract in 14 days after the consumer receives the commodity in ownership and the waiver of termination (article 405 and subsequent articles of the civil code of Georgia and the article 352 and its subsequent rights), it is reasonable to introduce the term – the right of contract waver. respectively, **the word “refuse”** in the article 9 of the Georgian bill shall be substituted by the **“waver”**.
- 40.6. In the event of failure to perform the undertakings by the vendor within the term prescribed, the consumer may request the compensation other that waver the contract.
- 40.7. If any defect is detected within the first 6 months, it likely exists from the very beginning.
- 40.8. In the event of any fault, after the term of exercising the contract waver right elapses, the consumer is entitled to remedy, replace the good, decrease the price or terminate the contract appropriately.

Besides, any fault related rule, referred may be integrated in the civil code and specify the opportunity for the consumer to make choice.

- 40.9. If the vendor failed to meet the obligation on providing the mandatory information, the consumer may waver the contract within a year after its conclusion.
- 40.10. If the vendor fails to inform the consumer upon the shipping, delivery or post related expenses or where the expenses may be pre-calculated including the fact, that these kind of supplementary expenses may become payable, the consumer is not responsible for paying the supplementary costs.
- 40.11. When the contract is concluded for unlimited term or at the time of prescription contract, the total value shall be calculated for each reporting period. If said contracts are concluded for a fixed rate, the total price means monthly total value. If the prices failed to be pre-calculated, the way of calculation shall be referred.
- 40.12. When the consumer makes online order, the information shall be referred in a way, clear for the consumer, which informs him, that after making order, a liability of payment shall be arisen to him. The button with the reference of “the order with the liability to tax” is desired to exist, prior to making order. Otherwise, no obligation is imposed to the consumer under the contract.
- 40.13. The vendor shall provide the consumer with the information upon the contract waiver.
- 40.14. The consumer shall warn the vendor in writing upon exercising the contract waver right through serving a notice to the E-mail or a durable medium.

- 40.15. In the event of failure to inform the consumer upon the contract waiver rights, the period of limitation for exercising foregoing rights, amount to 12 months.
- 40.16. If any dispute has been arisen between the parties, the burden of proof on informing is imposed to the vendor.

The bill shall prescribe:

- 40.17. The term of goods delivery to the consumer or a term of rendering service, if the appropriate agreement between the parties absent.
- 40.18. The issue of refunding the amount, paid for the good or service, in the event of default.
- 40.19. The issue of payment prior to rendering a service or receiving goods or afterwards, if appropriate agreement between the parties exists.
41. The concept of E-contract in the E-commerce law shall be formulated as follows: E-contract is the parties' agreement through E-communication means, in participation of the E-mediators or swapping the E-information, without direct interaction.
42. We find is reasonable **E-commerce law** to govern the specific issues, related to E-contact, including:
  - 42.1. Meticulous legal regulation of separate stages of E-consumer contract, considering the diverse rules of concluding agreements via separate means of communication.
  - 42.2. The issues on E-message dispatching, reception (time, place, applied law), and advertisements received via E-mail.

- 42.3. Legal regulation of separate stages for the financial service contracts, concluded electronically and remotely.
- 42.4. The issues of mediator's responsibility.
- 42.5. Personal data protection issues of consumers within E-communications.
- 42.6. Applying civil or administration proceedings mechanisms in the event of unfair and aggressive commercial practice.
- 42.7. Commitment of advance permission of the consumer in E-form about commercial information, related to the advertisements, received by the vendor via E-mail.
- 42.8. The commitment of posting the web-sites, the standard provisions of the contract, considering its download and long term storage.
- 42.9. The obligation of the entrepreneur, to ensure presence of E-mechanisms for correcting the errors, made, in order to post the contract on the web site, when filling in the appropriate form.
- 42.10. It is hereby reasonable to specify the provisions in appropriate law on "protecting the consumers' rights", or appropriate part of the civil code of Georgia, pursuant to which, the general rules of standard condition of the agreement will apply the standard stipulation of the contract, even, when they are aimed at one-time use.
- 42.11. In the event of absence of the agreement upon the competence of a court of applied law in the E-contracts, concluded in participation of consumers, the issue of competent court and applied law shall be specified in accordance with the consumer's jurisdiction.

- 42.12. When entering into E-contract, specifying the moment of concluding the agreement, the acknowledgment of the approval shall be given a conceptual meaning and said regulation shall be depicted in law.
- 42.13. Introducing appropriate events by the state and private sector, to inform the society about the benefits and meaning of consumers' right in the E-contract, application of E-signature and E-agreements in national and international negotiation.